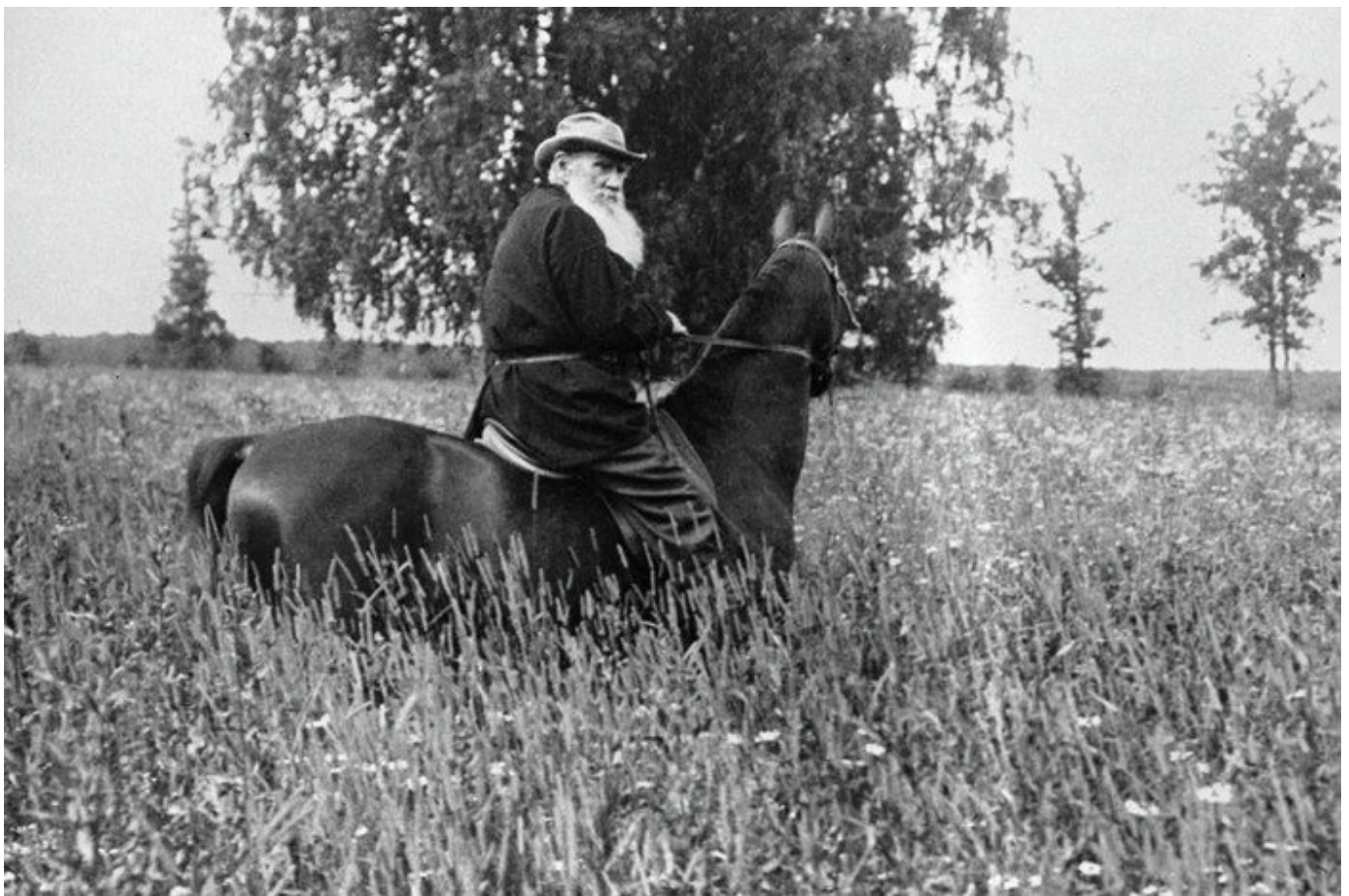

«Nobel» baýragyny almandygyna begenen Lew Tolstoý beýtmek bilen nähili prinsip döredip bildi?

Category: Edebi makalalar, Edebi tankyt, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

"Nobel" baýragyny almandygyna begenen Lew Tolstoý beýtmek bilen nähili prinsip döredip bildi? «NOBEL» BAÝRAGYNY ALMANDYGYN A BEGENEN LEW TOLSTOÝ BEÝTMEK BILEN NÄHILI PRINSIP DÖREDIP BILDI?

«Meniň ynanjyma görä islendik görnüşli pul diňe erbetlik getirip biler»

[Lew Tolstoý, 1908 / Fotosurat: RIA Novosti](#)

1901-nji ýylda edebiýat ugrundan «Nobel» baýragynyň ilkinji gezek Lew Tolstoýa berilmegine garaşylýarka baýragyň fransuz

şahyry Sýulli-Prýudoma berilmegi dünýä möçberindäki okyjy gatlagy bolan rus ýazyjysyny gynandyrypdy. Arasynda Awgust Strindbergdir Selma Lagerlöfyňam bolan 42 ýazyjy-şahyr, suratkeş, edebi tankytçy Nobel komitetine hat ýazyp, baýragyň nämüçin Tolstoýa berilmändiginiň sebäbini indemek bilen birlikde beýik rus ýazyjysyndan ötünç sorapdyrlar.

Ýazyjy-şahyrlara, tankytçylara, suratkeşlere jogap hatyny ýazan Lew Tolstoý baýragyň özüne berilmändigine begenýändigini aýdypdyr:

«Bu meni uly azapdan halas etdi. Beýleki ähli pullar ýaly bu puly-da ulanmak meniň ynajyma görä diňe erbetlik getirip biler».

Käbirleriniň aýtmagyna görä, 1902-1906-nky ýyllarda Russiýanyň Ylymlar akademiýasy tarapyndan däl-de, Ýewropadaky jemgyýetçilik guramalary tarapyndan baýraga hödürlenen Lew Tolstoýyň ady emin agzalarynyň öňünde goýlan birinji başlikdäki ýazyjylaryň sanawyna girizilmändir.

Şwed akademiýasy bolsa munuň ýalandygyny öňe sürmek bilen, baş kandidatyň anyk görkezilen sanawyň diňe elli ýyldan soň belli bolandygyny we şonuň üçinem Tolstoý barada aýdylan şeýle gürrüňiň hakykata gabat gelmeýändigini aýdypdy.

Şu ýerde bir sorag ýüze çykýar: Baýraga hödürlenip hödürlenmändigini bilmeýän Lew Tolstoý nämüçin onda 1906-njy ýylyň 8-nji oktýabrynda eserlerini fin diline geçiren ýazyjy dosty Arwid Ýarnefelde hat ýazyp, baýragyň özüne berilmezligi üçin Nobel komitetine ýüzlenmegi haýyş edipdir?

Bu jedelli soragyň üstünde kelle döwmezden öň Tolstoýyň hatyny okalyň:

«Gadyrdan Arwid, Sizden ullaňan haýyşym bar.

Ilki bilen-ä size näme ýazandygymy hiç kim bilmese gowy. Haýyşym şundan ybarat: Koniniň sözlerine salgylanan Birýukow Nobel batragynyň maňa berilmeginiň mümkindigini aýdypdyr. Baýrak berilen ýagdaýynda meniň mundan peýdalanmagym örän ýakymсыз boljakdyhyny pikir edýändigim üçin, eger Şwesiýada gatnaşýan adamlaryňyz bar bolsa, bu baýragyň maňa berilmezligi üçin aýaga galmaklaryny haýyş edýärin.

Belkäm agzaldan birini tanaýansyňyz. Belkäm başlygyna hat ýazyp, sözüňuzi äşgär etmezlik şerti bilen beýtmezligi haýyş edip bilersiňiz. Meniň özümem derejesini öwrenip, başlyga muny äşgär etmezlihi haýyş etmegim mümkin. Emma belki-de olaryň entek meni mynasyp görjegi-görmejegi nägümana ýa-da pikirlerine getirmedik zadyny öňünden ret etmegi-de oňlamaýaryn. Ine, şunfan ugur alyp bu baýragy maňa bermezlik we baýrakdan ýüz öwürmek ýaly kyn ýagdaýda goýmazlyllary üçin eliňizden gelen zady etmegiňizi aýratyn haýyş edýärim. Siziň gadyrdanyňyz Lew Tolstoý».

Edebiýatyň taryhyny öwrenijiler dünýä edebiýatynyň çürbaşyna çykan şahsyýetiň Nobel baýragyndan entek kime berilendigi mälim edilmänkä ýüz öwürmeginiň düýp sebäbini «baýragyň beriliş düzgünlerini bilmeýändigini» bilen baglanyşdyrýarlar. Emma eýýäm 1901-nji ýylda Strindberge we Lagerlýofa ýazan minnetdarlyk hatynda Lew Tolstoý «baýragyň pul böleginiň erbetlik getirjegine ynanyandygy» üçin kabul edip bilmejekdigini nygtapdy. Ýagny ömrüniň soňky çärýeginde amal edýän pelsepewi ugruna laýyklykda şonça köp pul baýragyndan daşda duranyny gowy görüpdür.

Ýeri gelende aýtsak, 1901-nji ýylda «Edebiýat boýunça ilkinji Nobel baýragynyň nämüçin Lew Tolstoýa berilmändigini» derňän Selma Lagerlýof 1909-njy ýylda baýraga mynasyp bolan ilkinji zenan ýazyjy boldy.

Lew Tolstoýyň ýazyjylygy bilen birlikde şahsyýetiniňem beýikdigini görkezýän oň esasy faktorlaryň biremi şular ýaly «puldan daşda durmak» prinsipidir.

Bu prinsipiň dogrudygynyň ýa ýalňyşdygynyň jedelini orta atmak ýaly niýetimiz ýok (biziň üçin-ä dogry prinsip).

Bu ýerde esasy üns bermeli zat: Lew Tolstoýyň Nobel baýragyna çemeleşmesiniň soňky ýyllardaky edebiýatçy nesiller üçin döreden we «baýragyň maddy gymmatyna gyzykmazlyk» görnüşinde düşündirip boljak prinsip bolanlygydyr. Mysal üçin, 1949-njy ýylda Nobel baýragyna mynasyp bolan Uilýam Folkner 1950-nji ýylyň 10-njy dekabrynda pikirini şu sözler bilen beýan edipdi: «Baýragyň tutuş taryhyna we buýsançly maksadyna kybap görnüşde

onuň puluny sowmak üçin ýer tapmak kyn däl».

«Doktor Žiwago» romany üçin mynasyp görülen Nobel baýragyndan döwlet apparatynyň diýdimzor basyşlary netijesinde ýüz öwürmeli bolan Boris Pasternakdan alty ýyl soň fransuz ýazyjysy we akyldary Žan-Pol Sartr baýragy özüne bermek hakdaky kararyň çykanlygyny eşden badyna baýrakdan ýüz öwürdo. Şol wagt taryhyň dili 1964-nji ýylyň 22-nji oktýabryny görkezýärdi.

Hawa, 1968-nji ýylda howpsuzlyk güýçleri ony tussag etmäge synanyşanda, ýurduň prezidenti Şarl de Golla «Ony tussag edip bilmersiňiz. Žan-Pol Sartr – Fransiýadyr!» diýdiren beýik şahsyýet.

Syýasy ýagdaýlar bulaşyp başlanda, wezipesinden çekilip obasyna giden De Goll hem edil Sartr ýaly ikinji mert hereketini etmegi başarypdy.

Žan-Pol Sartryň 1964-nji ýylyň 22-nji oktýabrynda ýazan hatyň terjimesini ýakyn günlerde okyjylarymyza ýetireris diýip umyt edýäris. Eger Alla ýol berse...

Hawa, awtoryny altмыш ýyldan soňam öňküsinden has güýçli görkezýän haty...

Maýis ALIZADE.

Ýekşenbe, 27.10.2024 ý. Edebi makalalar